

Boeken

Huub Wijfjes

Schavemaker, P. (2018)

100 jaar Hilversum mediastad

Schoorl: Uitgeverij Conserve, 509 p.

Prijs: € 24,99

Bibliotheek Boekmanstichting: 18-044

Jubileea zijn voor bedrijven, organisaties en overheden een aantrekkelijke aanleiding om actuele boodschappen te communiceren.

Jubileumboeken zeggen daarom soms meer over het heden dan het verleden. Dat is zeker het geval met het boek van journalist Peter Schavemaker over een eeuw mediastad Hilversum. Dat neemt weliswaar een historische gebeurtenis

uit 1918 als uitgangspunt, maar heeft over de geschiedenis eigenlijk bitter weinig te melden. De auteur is dan ook geen historicus en het concept *Hilversum mediastad* komt regelrecht uit de koker van het huidige gemeentebestuur. De vele gesprekken met hoofdrolspelers in omroep-land en Hilversum die de basis van dit boek zijn, zijn uitzonderlijk onkritisch. Ze hebben geen andere functie dan de gemeentelijke marketingcampagne *Hilversum mediastad* te onderschrijven en de auteur in gesprek te brengen met een hele batterij bekende Nederlanders.

Aantasting van lommerrijke omgeving

Blijkens het ronkende nawoord vond Schavemaker het 'een hele eer' om dit boek te maken en al die aansprekende namen te interviewen. Aanleiding heeft hij gevonden in de vestiging van de Nederlandsche Seintoestellen Fabriek in Hilversum in 1918. Uit die fabriek voor radiozending- en ontvangingapparatuur zouden in 1923 bij toeval radioomroepuitzendingen komen die gezien kunnen worden als de start van de omroep in Hilversum. Waarom 1918 dan is gekozen voor een jubileum en niet 1923 blijft onduidelijk.

De nadruk in de bonte verzameling interviews (van John de Mol, via Koos Postema naar Shula Rijxman) ligt nadrukkelijk bij de laatste 25 jaar en dat is terecht. Mediastad is namelijk een nog niet zo oud begrip. Voor de jaren negentig was

de omroep weliswaar al in Hilversum gevestigd, maar de gemeente moest er meestal niet veel van hebben. De verkeersoverlast en algehele drukte in en rond de stad bevielen veel Hilversummers niet. Ze vreesden aantasting van hun lommerrijke woonomgeving en de rustige heide. De omroepen brachten Hilversum naamsbekendheid en werkgelegenheid, maar dat kon het beste allemaal naar een groot terrein aan de rand van de stad. Dat Mediapark heeft lang de uitstraling gehad van een nogal ontoegankelijk en moeilijk bereikbaar industrieterrein. Vooral in de donkere avonduren was en is dit Mediapark een verre van bruisende locatie. En veel omroepprogramma's die dagelijks de vinger aan de kloppende pols van het actuele en culturele leven houden, willen nu eenmaal graag in de loop van mensenmassa's zitten.

Bijna naar Amsterdam

Tot een jaar of twintig geleden was de gemeente zich niet bewust van het feit dat de omroepaanwezigheid lang niet vanzelfsprekend was. Meermaals maakt Schavemaker er melding van dat begin jaren negentig de gemeente Hilversum nog achteloos de schouders ophaalde als de omroep weer eens plannen had om uit te breiden of een andere activiteit te ontplooiën. Dat wilde deze in die tijd in toenemende mate want de omroep groeide door de komst van commerciële omroepen als kool. Veel van die activiteit dreigde naar Amsterdam, Almere of andere gemeenten te vertrekken omdat die steden meer te bieden hadden, centraler lagen of betere verkeersverbindingen voor al die omroepmedewerkers hadden. Het meest onthullend in dit verband zijn de interviews over de nieuwbouw van de combinatie AVRO, KRO en NCRV eind jaren negentig. AVRO-directeur Frans Maréchal, wethouder Jan Nagel en de architect schetsen hoe weinig het gescheeld heeft dat deze enorme nieuwbouw in Amsterdam zou

plaatsvinden. Net zoals andere omroepen ook overwogen hebben uit Hilversum te vertrekken.

Uiteindelijk is slechts een beperkt aantal omroepen en productiehuisen daadwerkelijk naar de hoofdstad verhuisd, zoals SBS, MTV en IDTV. En de Amsterdamse Westergasfabriek herbergt de studio's van een aantal omroepprogramma's, vooral de dagelijkse talkshows. Die relatief beperkte leegloop komt vooral doordat de gemeente Hilversum veel actiever is geworden in het scheppen van gunstige voorwaarden in stad en Mediapark. Met de komst van het in het oog springende Instituut voor Beeld en Geluid ziet dat er een stuk aantrekkelijker uit en er wordt van alles gedaan om omroepen de indruk te geven dat er maar één mediastad in Nederland is.

Overbekende anekdotes

Deze boodschap moet de lezer wel tussen de regels bij elkaar sprokelen. Het boek is een aaneenschakeling van weinig samenhangende interviews. Sommige daarvan zijn op zichzelf best aardig en soms zelfs onthullend (hetgeen de auteur ons in de tekst herhaaldelijk inwrijft). Maar er zijn ook nogal overbodige bij, waarin omroepcoryfeeën zoals Joost den Draaijer en Koos Postema leeglopen met hun veelal al overbekende anekdotes en meningen. Ook zijn er gesprekken met toonaangevende mensen die niets van nieuws waarde te berde willen brengen, zoals John de Mol. Of die gewoon zuivere pr bedrijven, zoals het gesprek met de uitbater van een grand café op de plaats waar eens de NSF een vestiging had. Wat moeten we dan met zo'n boek? Misschien heeft de gemeente Hilversum er wat aan in haar campagne om te laten zien dat de mediastad de mediastad blijft. Er zijn inmiddels plannen om het Mediapark om te bouwen tot een Mediacampus, wellicht naar het voorbeeld van Eindhoven, waar een soortgelijke campus rond innova-

tieve en creatieve technologie al jaren een enorm succes is. Misschien brengt de wet op de remmende voorsprong Hilversum alsnog het gewenste succes.

Maar uit dit boek komt duidelijk naar voren dat het een beetje laat gekomen is allemaal. Een visionaire blik is in de omroepstad lange tijd nou niet bepaald de sterkste eigenschap van het openbaar bestuur geweest.

Edo Dijksterhuis

Kempers, P. (2018)

'Het gaat om heel eenvoudige dingen': Jean Leering en de kunst.

Amsterdam: Valiz, 332 p.

Prijs: € 27,50

Bibliotheek Boekmanstichting: 18-045

Blij verrast was de toon van de recensies over *De keuze van Jean Leering*. De tentoonstelling in het najaar van 1999 presenteerde een dwarsdoorsnede van aankopen die Leering, directeur van het Van Abbemuseum, drie decennia eerder had gedaan voor zijn museum. Er zat vroeg Zero-werk bij, witte reliëfs van Piero Manzoni

en een blauw doek van Yves Klein, het als sleutelwerk erkende *Tuxedo Junction* van Frank Stella en een rooktekening van Otto Piene. Gewaagde aankopen die de museumcollectie een paar niveaus optilden.

Leerings betekenis als directeur van het Van Abbemuseum was bijna vergeten. Of meer nog: overschaduwd door zijn reputatie als radicaal museumhervormer. De meesten herinnerden zich hem als de man die het autonome kunstenaarschap tot ziekte en anomalie verklaarde, die misschien wel anti-kunst was. De tentoonstelling van zijn aankopen was een vorm van eerherstel. Het boek *Het gaat om heel eenvoudige dingen* van Paul Kempers is meer dan dat. Het is een zeer gedegen duiding van de betekenis die Leerings werk had en heeft voor het Nederlandse museumlandschap.

Zes jaar lang doorploegde Kempers Leerings omvangrijke archief. Veel persoonlijke informatie vond hij daar niet. Maar in het geval van Leering, voor wie leven en werk nagenoeg samenvielen, is dat geen probleem. In de verantwoording typeert Kempers zijn boek dan ook treffend als 'meer ideografie dan biografie'.

Belichaming van de tijdgeest

De meeste aandacht besteedt Kempers aan de beginjaren van Leerings carrière. De contouren van zijn ideologisch programma zijn al zichtbaar in de eerste van de twee tentoonstellingen die hij maakt tijdens zijn studie bouwkunde in Delft. Hij verbindt 20ste-eeuwse religieuze kunst en architectuur, en benadrukt de sociale functie van beide disciplines. Leering staat onder medestudenten dan al bekend als 'grote duider' met een 'organiserend hoofd'.

Meteen na zijn studie – Leering is pas 29 jaar en zelfs nog dienstplichtig – wordt hij aangesteld als directeur van het Van Abbemuseum. Het is het begin van wat hij later zelf 'de tien vette jaren' noemde. →

Leering maakt een reeks spraakmakende tentoonstellingen waarin veel aandacht is voor architectuur, stedenbouw en vormgeving. Hij bezorgt het museum de grootste El Lissitzky-collectie buiten Rusland. En als vooraanstaand lid van het Documenta-bestuur drukt hij zijn stempel op de vierde editie van de vijfjaarlijkse megatentoonstelling in Kassel.

Zijn haar zal hij nooit laten groeien en hij blijft altijd pak en das dragen, maar verder is Leering eind jaren zestig de belichaming van de tijdgeest. Hij bepleit verregaande democratisering van het museum, dat in zijn ogen een welzijnsinstelling is en alleen relevant is als bezoekers niet uitsluitend passieve kunstconsumenten zijn. De abstracte kunst die hij in zijn beginjaren als museumdirecteur bracht, beschouwt hij steeds meer als elitair. Tentoonstellingen worden 'visuele research' met parallelle presentaties waarin de kernthema's worden uitgelegd, bezoekers worden uitgenodigd bij te dragen aan catalogi en schoolkinderen worden gestimuleerd zich creatief te ontplooiën door in de zalen te stoeien met blokken.

Breder podium

De straat: vorm van samenleven uit 1972 is het hoogte- en eindpunt van Leerings Van Abbe-tijd. De tentoonstelling die is samengesteld door een team van sociologen, geografen en planologen, bevat geen kunst maar Heras-hekwerken, verkeersborden en foto's van de Bijlmer. Tijdens discussieavonden staat *The death and life of great American cities* van Jane Jacobs op het programma. De tentoonstelling over gebruik en betekenis van de publieke ruimte trekt meer dan 20.000 bezoekers maar roept ook veel weerstand op, vooral onder museumcollega's en kunstenaars.

Niet lang daarna kondigt Leering zijn vertrek aan. Zijn overstap naar het Tropenmuseum wordt in 1973 door weinigen begrepen maar in Kempers' verhaal is de switch een

logische. Leering zoekt een breder podium voor zijn maatschappelijke engagement, weg van de kunstkliek. Binnen het Tropenmuseum loopt hij zich echter vast in bureaucratistische halsstarrigheid en na twee jaar gooit hij de handdoek in de ring. Daarna blijft Leering zijn boodschap verkondigen als lid van allerlei commissies en als hoogleraar, zelfs nadat een serie hartaanvallen zijn gestel heeft ondermijnd. In 2005 overlijdt hij op 71-jarige leeftijd.

Het gaat om heel eenvoudige dingen ligt in lijn van Kempers' boek over Willem Sandberg (Kempers 2010). Het zijn portretten van mannen die vormend zijn geweest voor de manier waarop er sinds de tweede helft van de 20ste eeuw in Nederland wordt gedacht over kunst en de rol van musea in het tonen van die kunst. Toch zijn het geen 'grotemannengeschiedenissen'. En een hagiografie is het boek over Leering al helemaal niet. Kempers is niet blind voor Leerings mindere eigenschappen: zijn drammerigheid, gebrek aan diplomatie en hang naar paternalisme.

Meer dan een portret schetst Kempers een tijdsbeeld. Hij zet Leerings carrière voortdurend in een bredere context, zowel kunsthistorisch als maatschappelijk. Dat doet hij heel soepel in de lopende tekst maar ook in kaderteksten waarin hij bijvoorbeeld de relatie tussen Leering en Beuys uitdiept. De grootste verdienste van het boek is echter het 'opschonen' van Leerings erfenis. Die is over de tijd vervuild geraakt door polemische stereotypingen maar blijkt nog steeds hyperactueel. Een complete generatie museumdirecteuren, van Sjarel Ex (Boijmans Van Beuningen) tot Meta Knol (Lakenhal), is beïnvloed door Leerings denkbeelden. Arnoud Odding, directeur van Rijksmuseum Twenthe, zou zijn publicaties over het gedroomde en disruptieve museum niet hebben geschreven zonder (Odding et al. 2004 en Odding 2011). En Charles Esche, die het Van Abbemuseum de

afgelopen veertien jaar heeft neergezet als maatschappelijk bewust instituut, kan met recht Leerings directe erfgenaam genoemd worden.

Literatuur

- Kempers, P. (2010) *Binnen was buiten: de Sandbergvleugel Amsterdam*. Amsterdam: Valiz.
 Odding, A. en T. Nespoli (2004) *Het gedroomde museum*. Den Haag: O dubbel d.
 Odding, A. (2011) *Het disruptieve museum*. Den Haag: O dubbel d.

Peter Bosma

Westra, F. (et al.) (red.) (2018)
100 jaar branchevereniging van bioscopen in Nederland: van Nederlandse Bioscoopbond naar Nederlandse Vereniging van Bioscopen en Filmtheaters.

Amsterdam: NVBF, 325 p.

Prijs: € 39,50

Bibliotheek Boekmanstichting: 18-023

100 jaar branchevereniging van bioscopen in Nederland bevat een varia aan bijdragen van 35 auteurs met uiteenlopende achtergronden. Een keur aan filmhistorici, onderzoekers, journalisten en vakgenoten beschrijft capita selecta uit de honderdjarige verenigingsgeschiedenis (1918-2018). Bij deze terugblik wordt de focus gelegd op de bijzonderheden van de filmvertoning.

Een bonte tijdslijn

De tachtig teksten zijn geordend in tien decennia, waarbij ook enkele inhoudelijke rode draden te onderscheiden zijn. Het beeldmateriaal bestaat uit historische foto's van bioscopen en enkele filmaffiches die een treffend tijdsbeeld geven. Dat resulteert in een bonte tijdlijn, gevuld met beelden van reisbioscopen, drive-inbioscopen, buurtbioscopen, bioscoopaleizen, inbouwzaaltjes, servicebioscopen, filmhuizen en multiplexen. Opvallend hierbij is hoeveel lelijke gebouwen gebruikt zijn als bioscoop, maar ook hoeveel prachtige bioscopen in de loop der tijd verdwenen zijn. In deze verbijstering en melancholie moeten we ons maar troosten met de uitzonderingen op beide tendenzen.

Een andere rode draad vormen de zes terugblikken op vorige jubileumvieringen van de belangenvereniging. Impliciet is hieraan te zien hoe de opvattingen over het geven van een feestje door de tijd heen sterk kunnen veranderen. Mijn conclusie: vroeger was niet alles beter.

De vieringen van de jubilea van de cinematografie vormen ook een aanleiding tot plechtige feestelijkheden. Bij het 40-jarig jubileum in 1935 bijvoorbeeld kwam Louis Lumière naar Nederland als eregast. Het is heel wonderlijk deze historische figuur uit de 19de eeuw opeens in een herkenbare Nederlandse setting te zien. De foto's lijken wel een perfect voorbeeld van ludieke beeldmanipulatie, maar het is werkelijk gebeurd.

Filmfestivals zijn de echte feesten voor film liefhebbers. Het boek bevat een aantal degelijke kenschetsen van in vergetelheid geraakte filmfestivals, zoals de *Filmweek Arnhem* (1955-1981) en de *Cinemanifestatie* in Utrecht (1966-1978), allebei initiatieven van ondernemers uit de bedrijfstak. Daarnaast komt de lezer veel details te weten over de dagelijkse routine op de werkvloer, zoals de bioscoopreclames, de bioscoopjournaals, de

collectes voor het Bio Vakantieoord, de kassasystemen en de filmprojectietechniek door de jaren heen.

Sleutelfiguren en mijlpalen

Filmvertoning werd jarenlang door de overheid beschouwd als een zedenbederfend vermaak, een moreel gevaar voor de samenleving. Na jarenlang gelobby kwam de Bioscoopwet van 1926 tot stand, wat onder andere de invoering van de Centrale Commissie voor de Filmkeuring tot gevolg had. Deze filmkeuring werd pas in 2001 volledig opgeheven en vervangen door zelfregulering door de sector. In dit perspectief past de bespreking van het verschijnsel van de 'Witte Bioscoop' die in de jaren tien en twintig van de vorige eeuw de christelijke waarden wilde uitdragen, maar ook een artikel over de glorie van de seksbioscoop in de jaren zeventig.

Het boek is vooral een geschiedschrijving van de belangenvereniging van filmvertoners in Nederland. De selectie van de reeks portretten in woord en beeld van sleutelfiguren uit de bioscoopbranche is eerlijk verdeeld over provincie en randstad. Het levert een breed scala aan human-interest verhalen op: van gezellige toosten door familie of vrienden tot lemma's met een nogal droge opsomming van encyclopedische feiten. Met een strengere redactie had in dit segment een beter resultaat bereikt kunnen worden. Pluspunt is de speciale aandacht die gegeven wordt aan de bioscopen in de Tweede Wereldoorlog en de joodse ondernemers die toen zijn vermoord of gevlucht.

Kartelvorming

Centraal staat de evaluatie van het historisch belang van de vereniging, gezien vanuit bedrijfsmatig perspectief. Vanaf 1927 werd bepaald dat de handelsbetrekkingen uitsluitend gevoerd mocht worden tussen collega-leden. De vereniging was in feite een kartel van film-distributeurs en vertoners, dat

jarenlang effectief de markt afschermd met protectionistische gedochten zoals de Commissie van Nieuwe Zaken en de Lijst van Geen Bezwaar. Er was ook sprake van zowel gemeenschappelijke als tegenstrijdige belangen van de leden, wat door de jaren heen tot botsingen, onderlinge ruzies en bestuurlijk gedoe leidde. De Geschillencommissie had de handen vol om de zakelijke afspraken in goede banen te leiden.

Toch zijn er ook successen te beschrijven, zoals de collectieve marketing in de vorm van onder andere de *Internationale Filmtentoonstelling* van 1928 in Den Haag en de nog steeds florerende Nationale Bioscoopbon. De vereniging deed uiteraard ook aan collectieve belangenbehartiging, zoals de strijd tegen onrechtvaardige heffingen door de overheid, want in de prille jaren was sprake van zeer uiteenlopende gemeentelijke vermakelijkheidsbelastingen. Vanaf 1995 gingen de onderhandelingen over de verlaging van het landelijke btw-tarief op bioscoopkaartjes. Het polderoverleg resulteerde in een periodiek bijgesteld 'btw-convenant' waarmee bioscoopkaartjes in het lage tarief vallen (het meest recent in april 2018).

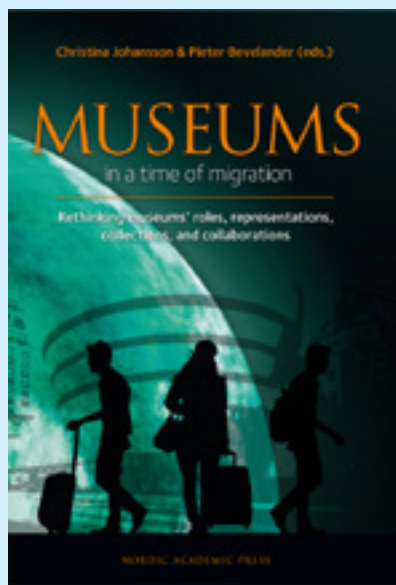
Nieuwsgierigheid

In Nederland zijn opmerkelijk veel historische studies gepubliceerd over lokale filmvertoning. De literatuuropgave in de bijlage bevat een vrijwel complete opsomming hiervan. Terecht is er aandacht voor de waardevolle databank Cinema Context (cinemacontext.nl), een initiatief van filmhistoricus Karel Dibbets (overleden in 2017).

De jubileumuitgave is een rijk geïllustreerd bladerboek dat zich soms verliest in talloze details, maar het jaagt toch ook nieuwsgierigheid aan naar hoe film vroeger vertoond werd in Nederland. Het boek is gevuld met veelsoortige terugblikken, toch blijven uiteraard nog veel aspecten onbesproken. Voor wie verder wil spitten in →

het verleden vormt de website film-bioscoopbranche.nl een rijke bron die onder andere gedigitaliseerde jaarverslagen bevat, en de jaargangen van bedrijfsbladen zoals *Officieel Orgaan* (1936-1954), *Film* (1955-1993) en *Holland Film Nieuws* (vanaf 1994).

Richard Kofi

C. Johansson en P. Bevelander (eds.) (2017)
Museums in a time of migration: rethinking museums' roles, representations, collections, and collaborations.

Lund: Nordic Academic Press, 262 p.

Prijs: € 39,00

Bibliotheek Boekmanstichting: 18-048

De meeste westerse musea zijn ooit begonnen als showrooms van absolute kennis, rijkdom en macht, waarin de normen en waarden van de natie werden toegelicht, de mannelijke genieën werden geëerd en de koloniale veroveringen werden tentoongesteld. In het boek *Museums in a time of migration* laten redacteurs Christina

Johansson en Pieter Bevelander verschillende academici en museumprofessionals aan het woord die museale concepten introduceren die breken met deze traditie. Deze concepten maken musea weer maatschappelijk relevant voor onze veranderende Europese samenleving. Waar musea eerder de samenleving moesten ordenen en onderwijzen, is er nu, door de complexiteit van de maatschappij, behoefte aan verbinding. Daar zijn soms controversiële ideeën voor nodig.

De bundel bestaat uit twaalf artikelen die zijn onderverdeeld in vier overkoepelende thema's: de rol van musea, het vertegenwoordigen van migratie, het nieuwe verzamelen en samenwerken. Elk deel begint met een sterk essay waarbij het theoretische kader wordt geschetst. Vervolgens demonstreren case-study's de praktijk. Het is goed om te lezen hoe musea impact kunnen hebben op bezoekers door ze andere perspectieven te tonen dan de dominante. Ze laten zien dat er veel meer is wat ons verbindt dan wat ons verdeelt.

Directrice Bonita Bennett vertelt over haar D6M, het District 6 Museum in Kaapstad. Het museum is gewijd aan een cultureel diverse wijk die tijdens het apartheid-regime vernietigd werd omdat hij saamhorigheid en gelijkheid uitstraalde. Dat druiste in tegen het dominante racistische gedachtegoed van die tijd. Het museum heeft zich ontwikkeld als erfgoedcentrum voor het bewaren van herinneringen en het uitdragen van saamhorigheid. Tevens werkt het structureel samen met oudbewoners van de wijk die eerherstel claimen, door hun juridische strijd te documenteren.

Awareness creëren en bruggen slaan

De titel *Museums in a time of migration* roept echter wel vragen op. Is migratie niet van alle tijden? Professor Maja Povržanović Frykman van de Universiteit van Malmö

stelt in haar bijdrage dat migratie zo'n groot deel uitmaakt van ieders realiteit dat het van invloed is op wat identiteit, cultuur, burgerschap en migratie betekenen.

Dragan Nikolić van het Regional Museum Kristianstad in Zweden schrijft over zijn *Refugee Documentation Project* waarin hij namens het museum de persoonlijke ervaringen van vluchtelingen documenteerde ten tijde van de vluchtelingen-crisis. Hij vindt de onderzoeksfunctie van musea erg belangrijk. Musea moeten veldwerk doen en actief oplossingen aandragen voor hedendaagse maatschappelijke problemen. Met hun exposities, rand-programmering en collecties hebben ze een groot bereik en de mogelijkheid om *awareness* te creëren.

Fredrik Svanberg van The National Maritime Museum in Stockholm legt in zijn stuk uit dat in ieder object meerdere persoonlijke verhalen schuilgaan. Volgens hem worden musea weer relevante spelers in de maatschappelijke debatten van vandaag de dag als zij hun focus verleggen van de materialiteit en de status van collecties naar de persoonlijke verhalen die aan erfgoedobjecten verbonden zijn. Die verandering brengt collecties weer tot leven zodat zij bezoekers aan het denken zetten en bruggen slaan tussen bevolkingsgroepen. Maar deze verschuiving van focus brengt volgens Svanberg tevens de verantwoordelijkheid met zich mee om niet alleen universele topstukken te verzamelen, maar ook om op zoek te gaan naar meer alledaagse objecten, met een verbindende, emotionele waarde.

Breder perspectief

De perspectieven van bezoekers, critici en activisten blijven in de bijdragen onderbelicht. Die invalshoeken hadden de verhalen en voorbeelden wat invoelbaarder en geloofwaardiger kunnen maken. De auteurs zijn overwegend positief, maar het is jammer dat ze soms

vaktermen gebruiken en vergeten hun eigen positie in het museale veld toe te lichten. Een breder perspectief zou hun visies transparanter hebben gemaakt.

Niettemin hebben Johansson en Bevelander een bundel samengesteld waar iedere museummedewerker en -liefhebber inspiratie en motivatie uit zal halen. Niet in het minst dankzij de bijdrage van Bernadette Lynch van de University College in Londen, in het laatste deel van het boek. Zij stelt dat samenwerkingen tussen musea en community's als cosmetische ingrepen ingezet worden, om goede sier te maken in de sector. Vaak zijn dit soort samenwerkingen nog altijd ongelijkwaardig, paternalistisch en neokoloniaal. Lynch bepleit dat musea pas echt goed kunnen samenwerken wanneer externe experts, gemeenschappen en ervaringsdeskundigen als gelijkwaardige gesprekspartners behandeld worden. Daar kun je het volgens mij niet mee oneens zijn. •

Boekmanstichting

Kenniscentrum voor kunst, cultuur en beleid

De Boekmanstichting verzamelt, analyseert en verspreidt op onafhankelijke wijze data en informatie over kunst- en cultuurbeleid. Die informatie wordt verzameld in de bibliotheek.

Met de Cultuurindex Nederland, het tijdschrift Boekman, (digitale) publicaties, expertmeetings, lezingen en debatten speelt de stichting – in samenwerking met partners uit het culturele veld – in op de actualiteit.

BIBLIOTHEEK

Een unieke bibliotheek in hartje Amsterdam met ruim 80.000 titels over kunst- en cultuurbeleid.

Geopend (op afspraak) van maandag tot en met donderdag van 10.00-17.00 uur
bibliotheek@boekman.nl

Online catalogus 24/7 bereikbaar: www.catalogus.boekman.nl

CULTUURINDEX NEDERLAND

Centraal platform waar een omvangrijk palet aan cijferreeksen over de kunst- en cultuursector bijeen wordt gebracht, geanalyseerd en gedeeld. In één oogopslag inzicht in de laatste cijfers, trends en ontwikkelingen in de cultuursector.
www.cultuurindex.nl

PUBLICATIES

Boekman

Hét tijdschrift over trends in kunst en cultuur. Ieder kwartaal een themanummer met interviews, artikelen, analyses en columns/reportages over de nieuwste ontwikkelingen in de kunst- en cultuursector
redactie@boekman.nl

Recente publicatie

In **Naar waarde gewogen** pleit Claartje Bunnik voor meer maatwerk en minder bureaucratie en juridisering bij de beoordeling van de kwaliteit van culturele instellingen door subsidiërende overheden en publieke cultuur-fondsen.

Boekmanstichting

Herengracht 415
 1017 BP Amsterdam
 telefoon 020 624 37 36
 email secretariaat@boekman.nl
 internet boekman.nl
 twitter [@BoekmanNL](https://twitter.com/BoekmanNL)